

FRANSA'DA İSLAMOFOBİ

ISLAMOPHOBIA IN FRANCE

Sümeyye GEDİKOĞLU*

ÖZ: Entegrasyon politikaları 1990'lı yıllarda tüm Avrupa'da olduğu gibi Fransa'da da başlamış ve Entegrasyon Yüksek Konseyi'nin (HCI) kurulması ile kurumsallaşma sürecine girilmiştir. Tarihi ve siyasi süreçlerle birlikte entegrasyon politikaları şekillenmiş ve günümüz itibarıyla Müslümanlara yönelik “ötekileştiren” bir dil benimsenmeye başlanmıştır. Makalede yorumlayıcı sosyoloji yöntemiyle sonuçları anlamaya yönelik bir çalışma yürütülmüş ve Fransa’da entegrasyon politikalarının kurumsallaşma sürecinden Müslümanların ötekileştirilmesine sebep olan nedenler HCI yapısı üzerinden değerlendirilmiştir. Sadece HCI üzerinden bir değerlendirme yapmak yerine (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014), Fransa’daki göçün tarihi süreci ele alınmış, 1990’lardan günümüze kadar yaşanan siyasi olayların ve toplumsal değişimlerin bütünsel analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda, 2000’li yıllardan itibaren laiklik kavramının kamu ve özel alanı ayıran bir tanıma sahip olduğu kanısına varılmış ve bununla birlikte devletin Müslümanlara yönelik yasaklar uygulaması ve ayrımcı bir dil kullanması normalleştirilmiştir. 2015 yılında Paris’te gerçekleştirilen terör eyleminden sonra, güvenlik politikalarının güçlendirilmesi İslam karşıtı eylemlerde artışa neden olurken, Müslümanları ötekileştiren söylemlerin sertleşmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte, “ötekileştirmenin” aslında ulusal politika, siyasi söylem ve gündem ile ilintili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fransa, Müslümanlar, entegrasyon, ötekileştirme, islamofobi, ırkçılık, ayrımcılık, göçmen.

ABSTRACT: The integration policies on the other hand, like it has been in all over the Europe in the 1990s, had started in France as well and as the Higher Commission of Integration (HCI) has been established, it was when the process of institutionalization has started. Within the period of history and politics the integration policies have taken a form and as of today a language of marginalization has been adopted against the Muslim population in France. In the article, a study was conducted to understand the results of the research by the interpretive method and the reasons that led to the marginalization of Muslims through the structure of HCI, during the institutionalization process of integration policies in France. Rather than conducting a research through HCI (Beaugé J. & Hajjat A., 2014), the historical process of migration in France, the political events from the 1990s to the present and the holistic analysis of social changes have been made. Hence, from the 2000s it has been realized that the concept of secularism has a recognition which separates the public and the private realm and through this the government’s implementation of inhibition and the usage of a language of marginalization against the Muslims has been normalized. After the terrorist attack which took place in Paris in 2015, whilst the strengthening of the security policies has led to an increase in the islamophobia movements, it also provoked the marginalization expressions to become more rigid. As a result, it has been found that marginalization is in fact related to national policy, political discourses and country’s agenda.

Key Words: France, muslim, integration, marginalization, islamophobia, racism, discrimination, migrant.

* Y.L. Öğrencisi. Yıldırım Beyazıt Üniv. Göç Politikaları ve Araştırmaları Bilim Dalı. gsumeyye@yahoo.com

 0000-0001-6811-2912

GİRİŞ

Fransa, islamofobi konularının yoğun bir şekilde gündeme geldiği Avrupa ülkelerden bir tanesidir. Özellikle 11 Eylül'den sonra Müslümanlara yönelik çok ciddi anlamda dışlayıcı söylemler ve davranışlar meydana gelmiş ve bu durum karar alma mekanizmalarının başındaki yetkililerin, siyasetçilerin ve bürokratların söylemleriyle normalleştirilmiştir. Göçmenlere ve Müslümanlara ilişkin konular Fransa'daki güncel terör eylemleri ile ilintili olarak değerlendirilmiş, toplumda Müslümanlara yönelik korku ve güvensizlik iklimi oluşturulmuş ve bu durum Fransa'nın entegrasyon politikalarının sorgulanmasına neden olmuştur.

Yapılan araştırmalar şunu göstermektedir ki, Fransa'da yabancıların entegrasyonunun kurumsallaşma süreci ve yönetimi maalesef başarılı olamamıştır (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014). Siyasi gündemin ve yöneticilerin söylemlerinin ve aldıkları kararların bu durumda önemli rol oynadığı gözlemlenmiştir, bu duruma bir de Fransa'da son yıllarda yaşanan terör eylemleri eklenince Müslümanlara veya Arap asıllı kişilere yönelik "ötekileştirme" ve "ırkçı" eylemlerde artış gözlemlenmiştir (Le Monde, 2015). Bu çerçevede makalede ilk önce Fransa'nın göç politikalarının tarihi ve siyasi süreci araştırılacak, sonra Müslümanların topluma entegrasyonunu kolaylaştırması amacıyla kurulan Entegrasyon Yüksek Konseyi'nin (HCI) kurumsallaşma süreci incelenecek ve son olarak Müslümanları ötekileştiren söylemler üzerinde durularak Fransa'nın islamofobi (Hakan S., 2017) gerçeği değerlendirilecektir.

Araştırmanın Yöntem ve Metodolojisi

Araştırmada yorumlayıcı sosyolojiyi temel alarak tarihi bir dönem ve kurumsal bir yapı araştırılmış ve bu süreç içerisindeki olay örgüleri arasındaki ağlar sonucunda ortaya çıkan sonuçları anlamaya yönelik bir çalışma yürütülmüştür. Daha önce gerçekleştirilmiş nicel ve nitel veriler üzerinden Fransa'nın göçmenlere yönelik entegrasyon politikalarının neden başarısız olduğu değerlendirilmiştir. Fransa'daki entegrasyon politikalarının, ülkede İslam'ın kurumsallaşma süreci ile eşgüdümlü olarak bir seyir izlediği gözlemlenmiştir. Bu nedenle önce söz konusu toplumun, yani Müslümanların işçi göçü ile Fransa'ya nasıl ve ne koşullarda geldiklerine yönelik bir çalışma yürütülmüş ve daha sonra Entegrasyon Yüksek Konseyi'nin kurulması ve süreç içerisinde uğradığı ideolojik değişimlerin topluma yansımaları araştırılmıştır (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 31-59).

Özellikle islamofobi konusu Avrupa'da çok sıklıkla gündeme gelen bir konu olmakla birlikte, çok geniş bilimsel araştırma alanı içerisinde yer almaktadır, bu nedenle Entegrasyon Yüksek Konseyi üzerinden bir değerlendirme yapılıyor olması tamamen araştırmacının tercihidir. Makale yazım sürecinde alan araştırması yapılmamış olması nedeniyle çalışmada yer alan nitel ve nicel veriler, doğrudan araştırmacı tarafından değil başka bilim insanları tarafından elde edilen bulgulardır (CNCDH, 2018). Söz konusu çeşitli bulgular bir araya getirilerek çalışma bilimsel anlamda güçlendirilmiş ve çalışmaya çeşitli bakış açıları kazandırmışlardır.

Çalışmada, alan araştırılmasına gereksinim duyulmamıştır çünkü araştırmanın asıl amacı devlet mekanizmalarının sistematik olarak Müslümanlara yönelik uyguladığı

ayırıcı politikalar neticesinde, toplum içinde meydana gelen sosyal bir olayı (islamofobi) anlamak ve değerlendirmek yönünde olmuştur.

Araştırma yapılırken, Fransa'da süregelen bu olayın Fransızca dil bilgisi olmadan yapılmasının mümkün olmadığı değerlendirilmiştir. Kaynakçanın daha çok Fransızca kaynaklardan oluşuyor olması da, söz konusu kurumun (HCI), bilim insanları tarafından daha çok kendi dilinde ele alınmış olmasındandır.

Araştırmada ilk önce işçi göçünün tarihi sürecine değinerek Fransa'da yaşayan Müslüman toplumu zaman ölçeği içerisinde konumlandırılmıştır. Bu süreçte, Müslümanlara yönelik devlet mekanizmaları tarafından uygulanan politikalar değerlendirmiş ve en sonunda Entegrasyon Yüksek Komiserliği üzerinden entegrasyon politikalarının nasıl İslam karşıtı uygulamalara evrildiği gözlemlenmiştir.

Fransa'da Göç ve Siyasi Süreç

Fransa'ya ilk göçler XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın ilk döneminde başlamıştır. Emek göçü olarak da tabir edebileceğimiz bu süreçte, Fransa komşu ülkelerden ve Polonya'dan göç almaya başlamıştır, bunların arasında İtalya, Belçika, İspanya ve İsviçre yer almaktadır. Daha sonraki süreçte 1914 ve 1918 tarihleri arasında, Savunma Bakanlığı Kuzey Afrika, Çin ve Hindin'den de göç almıştır. II. Dünya Savaşından sonraki dönem "The Glory Thirty" olarak da adlandırılır, özellikle Fransa'nın sömürü ülkelerinden çekilmesiyle birlikte, o ülkelerden yoğun göç almaya başlamıştır (Le Monde, 2002).

Tablo 1: Fransa'daki Göçmen Sayısı

Yıllar	Cezayirliler	Faslılar	Tunuslular	Türkler	Portekizler
1946	22 114	16 458	1 916	-	22 261
1954	221 675	10 734	4 800	-	20 085
1962	350 484	33 320	26 569	-	50 010
1968	473 812	84 236	61 028	7 628	296 448
1975	710 690	260 025	139 735	50 860	758 925
1982	805 116	441 308	190 800	122 260	767 304
1990	614 207	572 652	206 336	197 712	649 71

Kaynak: Todd, E. (1994). *Le destin des immigrés, Paris: Seuil*, s. 281

Daha sonraki süreçlerde ülkenin hem siyasi, hem de ekonomik durumuna bağlı olarak göçmen politikalarında kısıtlamalara gidilmiştir. Özellikle 1974-1977 yılları arasında emek göçü durdurulmuş, aile birleşimine de bir yıl süreyle yasak getirilmiştir. 1977 yılında ülkesine geri dönmek isteyen göçmenlere kolaylaştırıcı ve teşvik edici politikalar uygulanmıştır. Bir yıl sonra 1978 yılında özellikle Kuzey Afrika ülkelerinden

gelen göçmenlere yönelik kendi ülkelerine dönmeleri için planlı ve zorunlu göç uygulanmıştır (Le Monde, 2002).

1974 - 1981 yıllarını kapsayan dönemde, muhafazakâr ve merkez sağ parti olarak bilinen Cumhuriyet Partisi (Parti Républicain), Fransa'da iktidar partidir ve Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing tarafından yönetilmektedir. 1981 ve 1995 yıllarında ise Sosyalist Parti Başkanı François Mitterand Cumhurbaşkanı olmuştur.

Temmuz 1981 yılında, İçişleri Bakanı Gaston Defferre tarafından yayımlanan bir genelge doğrultusunda, oturma izinleri ile ilgili ve siyasi mültecilere yönelik kolaylaştırıcı politikalar uygulanmış ve bu süreçte sınır dışı edilmeler ile ilgili daha ılımlı kararlar alınmıştır. Bu tarih itibariyle, yabancıya işlediği bir suçtan ötürü sınır dışı edebilmek için en az bir yıl hapis cezasına çarptırılmış olması gerekmektedir. Artık sadece idari kararlar yabancıyı sınır dışı etmek mümkün değildir, bunun için yargı kararına ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı yılın kasım ayı itibariyle ülkelere geri dönmesi için göçmenlere uygulanan teşvik politikalarına son verilmiştir. Daha sonraki siyasi gündem yine göçmenlerin durumlarını etkileyecektir, iki dönem Cumhurbaşkanı olan Jacques Chirac iki ayrı dönemde de iki ayrı muhafazakâr partiden aday olup seçilecektir (Rassemblement pour la République, Union pour un Mouvement Populaire). Jacques Chirac'ın iktidar olduğu dönemler 1995 ve 2007 yıllarını kapsamaktadır, bu süreçte özellikle düzensiz göç yönelik katı politikalar uygulanmıştır.

2004 yılı itibariyle yürürlüğe giren bir yasa ile göçmenlerin Müslüman kimliklerine yönelik kamuda yasak uygulanmaya başlanmıştır. Bu yasa, devlet okullarında dini simgelerin yasaklanması ile ilgilidir, her ne kadar yasa bütün dinleri kapsıyor gibi gözükse de, aslında Müslüman okullarının o tarihte Fransa'da olmadığı ama Hristiyan ve Yahudi okullarının olduğu bir dönemde, en çok Müslümanları mağdur etmiştir (2004-228 Sayılı Kanun).

Daha yakın bir dönemde, 2007 ve 2012 yılları arasında merkez sağ parti temsilcisi, Nicolas Sarkozy Fransa'ya Cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Bir önceki dönem İçişleri Bakanı olan Nicolas Sarkozy göçmenlere yönelik sert söylemleri ile bilinmektedir. 2005 yılında banliyölerde çıkan ayaklanmaya karşı, mahallelerde yaşayan gençlerin tazyikli su ile temizlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yine 2009 yılında, Sarkozy ülkede "ulusal kimlik" tartışmalarının başlamasına neden olmuştur, ancak bu sorgulama siyasi söylemlerle araçsallaştırılmış ve göçmenlerin "ulusal kimliklerinin" sorgulanmasına neden olmuştur (Bilgesam, 2011).

2012 Tarihinde günümüze gelindiğinde, Fransa'da Cumhurbaşkanlığı makamı Sosyalist Parti lideri François Hollande tarafından yürütülmektedir. Kendisinin Cumhurbaşkanlığı yaptığı süreçte özellikle Başbakan Manuel Valls'ın söylemleri ön plana çıkmaktadır, üniversitelerde başörtüsünün yasaklanması gerektiğini birçok kez gündeme getirmiştir (BBC Türkçe, 2016). Son olarak, geçtiğimiz yaz "haşema" yasağı da uzun bir süre Fransa'nın gündem konusu haline getirilmiştir (NTV, 2016). Kısacası göçün ilk dönemlerinde oturma izinleri ile ilgili kısıtlamalar ve yasal uygulamalar söz konusuysen daha sonraki süreçte, göçmenlerin Müslüman kimliklerinin özellikle "görünürlüğü" sorun

teşkil etmeye başlamış ve yeni yasal düzenlemeler getirilmiştir. Hollande dönemine kadar, sağ partilerin göçmenlere daha çekimser davrandığı ve sol partilerin daha ılımlı politikalar uyguladığı söylenebilir. Ancak Hollande hükümeti ile birlikte, sol partilerin de özellikle Müslümanlara yönelik sağ partiler ile aynı “ayrımçı” söylemleri tercih ettikleri ifade edilebilir.

Fransa'da İslam'ın Kurumsallaşma Süreci

1989 yılına kadar Fransa'da göçmenler ve Müslümanlar ile ilgili konular, Vatandaşlık Komisyonu'nun (Commission sur la nationalité) yetkisi altındaydı. Daha sonraki yıllarda, İçişleri Bakanlığı bünyesinde Haut Conseil à l'Intégration (HCI) kuruldu ve HCI Bakanlığa yıllık raporlar sunan ve yabancıların entegrasyonunda karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri geliştiren bir kurum haline geldi. Aslında, HCI'nin kurulması ile birlikte göçmenlik konularına başka bir bakış açısı getirildi, hem Avrupa'dan gelen göçmenlerin, hem de Kuzey Afrika ve Avrupa ülkelerinden gelen göçmelerin topluma entegrasyonu incelenmeye başlandı (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 34).

Julien Beaugé ve Abdelalli Hajjat'a göre 1989 yılında göçmenler ile ilgili bir “Müslüman sorunu” tanımının basın tarafından tanınmasına Creil ortaokulunda ilk başörtüsü sorunu neden olmuş ve bu durum kamuoyunda “kökten dincilik” olarak değerlendirilmiştir. 7 Mart 1989 yılında, Le Monde tarafından yapılan bir anket sonucunda ise Fransızların %74'ünün kökten dinciliği uluslararası bir sorun olarak gördüğü ortaya çıkmıştır. Aynı dönem, gazeteci Henri Tincq Le Monde gazetesinin “Din” başlığı altında bir yazı kaleme alarak söz konusu olayları değerlendirmiştir: “*Fransız topraklarında bulunan Kuzey Afrika asıllı geçici göçmen işçiler ile ilintili olarak, -sürekli- bu olguyu (İslam) geçici bir süreç zannettik (İslam); çünkü asimilasyon ister istemez seküler İslam'ın yayılmasını sağlayacaktı, sosyolojik anlamda. Ancak bu iki öngörü de başarısız olmuştur (...). Batılılaşmaktan ziyade, kimlik tanımında İslam konusu en önemli başlık haline gelmiş ve bu çerçevede köklerinden koparılmaya ve dışlanmaya da.*” (Le Monde, 19 Mars 1989).

Creil okulundaki ilk başörtü sorunu 1989 yılında meydana gelmiştir, üç Kuzey Afrika kökenli genç kıza sınıfta başörtülerini çıkarmaları istenmiş ve kızlar reddetmiştir. Bu olaydan sonra bu konu basın tarafından sürekli gündem haline getirilmiştir. O dönem Sosyalist Parti iktidardadır ve Michel Rocard tarafından yönetilmektedir. Rocard'ın konu ile açıklamaları merak konusuyken, bu durumu fırsata dönüştürmeye çalışan sağ partiler de devletin göç politikalarını eleştirmeye başlamışlardır.

Konunun sağ ve aşırı sağ parti tarafından araçsallaştırılmasını önlemek amacıyla hükümet konunun siyasetten arındırılması gerektiği kanısına varmıştır. Bunun için ilk önce gerekli yaptırımları yürürlüğe koyarak devletin konu ile ilgilendiğini kamuoyuna göstermek istemiştir. Göç akımlarını kontrol edebilmek amacıyla göçmenlerin ve çocukların entegrasyonu ile ilgili kolaylaştırıcı yaptırımlar ortaya koymuştur. Kurumsal bir eylemin de bu doğrultuda ortaya koyulması gerektiği için, Jospin yönergesini kabul edilir ve bu çerçevede 23 Aralık 1989 tarihinde HCI kurulur (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 35).

HCI'nin görevi sadece göçmenlik ve İslam konularını araştırmak değildir, aynı zamanda siyasi olmayan (uzun vadeli sorunlarla ilgilenen ve delillere dayanan) ve sosyal bilimlerden arındırılmış (çözüm önerileri sunacak) yapısıyla bir aracı rolünü üstlenecektir. HCI'nin sunduğu çözüm önerileri ise hem üst yöneticilere hem de sivil halka yönelik olacaktır. Başka bir deyişle şunu söylemek mümkündür, Müslümanların Fransız toplumuna entegrasyonu "kamu sorunu" haline geldiği ve devlet tarafından ele alınması gerektiği için HCI kurulmuştur. Bu doğrultuda, HCI daha ilk dönemlerinde hızlı bir şekilde laik Cumhuriyet içerisinde İslam konuları ile ilgili spesifik sorunların inceleneceğini ifade etmiştir. Burada yine konu başörtüsü değil entegrasyon konusudur, bu durum siyasi arenanın da yatışmasını sağlayacaktır.

Fransa'nın en önemli istatistik kurumlarından INSEE ve INED'in anketlerinden faydalanarak HCI yabancıların ve çocuklarının topluma entegrasyonlarını bilimsel veriler üzerinden değerlendirir. HCI'nin her raporunun bir bölümü analitik bir konuya ayrılırken, bir bölümü de istatistiki verilere ayrılmıştır. Raporlarda sosyolojik anlamda çeşitli değişkenler yer almaktadır: vatandaşlık, iki farklı ırktan evlilikler, yabancıların ve çocukların istihdam durumu, göçmenlerin konut durumu, yabancıların durumu, istihdam ve coğrafi yoğunluk, okullaşma, suç işleme ve doğurganlık oranları. Ancak bu değişkenler entegrasyon sorununa kapsamlı bir şekilde değinmek için yetersiz kalmaktadır çünkü farklı jenerasyonlar arası dini ve kültürel geleneklerin aktarımı göz ardı edilmektedir. Daha kapsamlı bir araştırma için alana gidip nitel verilere ulaşmak gerekmektedir.

1990 yıllarında konu ile ilgili yetkililerin daha iyimser bir bakış açısının mevcut olduğu söylenebilir, bu durum HCI'nin 1992 yılında yayımladığı bir raporda da ifade edilmektedir: *"bir bulgu (...) ortaya çıkmıştır: Fransa'da ki Müslümanlar var olan siyasi ve sosyal düzeni kabul etmişlerdir ve buna boyun eğmektedirler: "dinin özel alanın bir parçası" olduğu düşüncesi içselleştirilmiştir. Bunun karşısında yer alan sosyal akım "radikal İslam" ise (...) Fransa'da kendine önemli bir yer edinmemiştir."* (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 38)

2002 yılından önce HCI, basın tarafından oluşturulan olumsuz Müslüman, göçmen ve İslam algısını eleştirerek, bu durumun yabancıların topluma entegrasyonunda sorun teşkil ettiğini ifade etmiştir. HCI 1995 yılında yayımladığı raporunda ise İslam algısının "bozulduğunu" söyleyerek, "kökten dincilik" eylemlerinin çok fazla ön plana çıktığından ve basında çok fazla yer aldığından bahsetmiş ve bu durumun aslında gerçeği yansıtmadığını, Fransa'daki göçmenlerin ılımlı İslam'ı benimsediğini göstermiştir.

HCI aynı zamanda göçmenlerin entegrasyonunda hem yasal hem de kültürel etkenleri dikkate alarak, laiklik konusunu 1992 yılında yayımladığı raporunda, yaşanan başörtüsü olayından sonra ele almıştır: *"Bizim ülkemizde laiklik cumhuriyetle o kadar özdeşleşmiş bir kavram ki, ulusal topluma entegrasyon, ancak laiklik kavramının getirdiği zorunlulukların tam ve bütün kabulü ile mümkün olabilir."* (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 40) Bu çerçevede, aynı raporda yer alan laiklik tanımının daha liberal bir tanım olduğu ifade edilmektedir.

HCI kamuoyunun sözcüsü niteliğinde bir rol üstlenmiştir, kamu çalışanlarına, seçilmişlere laikliğin anlamını tekrar hatırlatma gereksinimi duyarak, bu kavramın

Müslümanlar aleyhinde kullanılmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Özellikle 2000 yılından itibaren HCI ideolojik anlamda değişime uğramıştır, “kökten dincilik” kavramı üzerinden yeni söylemler geliştirmiştir. HCI Başkanı Marceau Long, 1993 yılında Müslümanlarla ilgili, şu ifadeleri kullanmıştır: “Eğer pratikte fırsat eşitliği onlara verilmemiş olsaydı, kendi içlerine kapanma (göçmenler) gibi bir eğilim göstererek, entegrasyon umudundan uzakta kökten dinciliğe kapılabilirlerdi.” (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 41) Böylece Marceau Long şunu ifade etmeye çalışmaktadır, eğer HCI'nin söyledikleri kamuoyu tarafından dikkate alınmazsa, bu durum entegrasyonun hüsrana uğramasına ve kökten dinciliğin itibar görmesine neden olabilir.

Julien Beaugé ve Abdelalli Hajjat göre HCI burada çift rol oynamaktadır, hem Müslüman sorunu ile ilgili uydurulan “fantezileri” yıkmakta hem de aynı zamanda göçmen çocuklarının “entegrasyon sorununu” inşa etmektedir. Bunu ise İslam’ı basın haberleri üzerinden değerlendirerek, sadece yabancıların ve çocuklarının entegrasyon sorununa değinerek (oysa ki ilk raporda entegrasyon sorunu değerlendirilirken toplumdaki tüm dışlanmışların ele alınacağını ifade edilmişti), standartlaştırılmış entegrasyon modeli sunarak ve “entegrasyon sorunlarını” tespit edip, yayımlayıp değerlendirerek yapmaktadır.

Yani “Müslüman sorunu” bir değişim sürecinden geçmiştir ve artık İslam “din” anlamında sorun teşkil etmiyordur. Asıl “Müslüman sorunu” bundan böyle mahallelerin alt kültürleri ve dışlanmışlardır. Böylece radikal İslam kimliği veya mahalleye olan aidiyetinden ötürü oluşan kimlik tek araştırmanın iki bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır, dışlanma durumunda her iki kimlikte tamamlayıcı kimlik haline gelerek, kişinin kendisine değer kattığı ve güven kazanmasını sağladığı kimliklerdir (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 42).

Entegrasyondan Ötekileştirmeye

11 Eylül ve 21 Nisan 2002 (Jean-Marie Le Pen, aşırı sağ parti liderinin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci tura yükselmesi) tarihleri ile birlikte Müslüman sorunu siyasileştirilmiş ve bununla birlikte HCI yeniden yapılandırılmıştır. Bu tarihten önce hiçbir şekilde partizanlık yapmayan kurum, hükümete yakın yeni siyasi aktörlerin ve seçilmişlerin HCI'nin içinde yer almasıyla birlikte, 2002 yılında sağcı bir yaklaşım sergilemeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren HCI laiklik konusunda derneklerle daha yakın bir işbirliğine girmiş ve laiklik 2002 yılından yeniden tanımlanmıştır, laiklik hem devlet okullarında hem de özel sektörde İslam dinine özgü simgelerle mücadelede dönüşmüştür.

Siyasi yetkililer ve basın ile akademisyenler arasında artık Müslümanlara yönelik yürütülen olumsuz algı sorun teşkil etmekten ve gerilim konusu haline gelmekten çıkmıştır, bunun nedeni ise hem sosyal bilim bakış açısının kurumdan arındırılmış olması hem sosyal bilimlerin kurumsal yapı içerisinde yetkisizleştirilmesidir. HCI bünyesinde yapılan araştırmalar bilimin nesneleştirilmesi üzerinde durmak yerine, tanıklar ve anekdotlar üzerinden yapılmaktadır. Söz konusu mülakatlar kamu hizmetinin sunulduğu her alanda (okullar, hastaneler, askeriye vb) ve özel sektör ile yapılarak, araştırmaları

rasyonelleştirmeyi hedeflemektedir. HCI üyeleri idari, eğitim, siyasi, kültürel vb. alanlara erişim sağlayabilmektedirler ve böylece birçok alanda yetki sahibidirler.

Artık entegrasyon sorununda ağırlayan toplum yani yerliler değil göçmenler sorgulanmaktadır: *“Fransız Müslümanları ve göçmenleri daha fazla mazur göremeyiz veya savunamayız, onlara Cumhuriyet değerlerine saygı duymaları gerektiğine dair sorumluluklarını hatırlatmalıyız.”* (Beaugé J. & Hajjat A. , 2014, 48) Sorumluluk artık ortak değil kişiseldir, yerlilerin Müslümanların topluma katılımı ve entegrasyonu için kabullenici bir tutum sergilemeleri değil, göçmenin ulusal toplumun bir parçası olabilmek için çaba sarf etmesi beklenmektedir ve bu manada topluma “entegre” olabilecek olanları “seçmek” gerekmektedir. Entegrasyon kavramının yeniden tanımlanması ile laiklik kavramı da tekrar değerlendirilir.

Fransa'da 1980'li yıllarda laiklik kavramı yoğun bir şekilde tartışılmaktaydı. 2002 yılında bu tartışma HCI bünyesinde tekrardan başladı ve kavrama yeni bir anlam kazandırıldı. Bu tanım François Baroin'nun “Pour une laïcité” raporunda (Baroin, 2003) ve Stasi Komisyonunun¹ Raporunda (2003) yer almaktadır. Stasi Komisyonunun raporunda yer alan laiklik kavramı ile birlikte, “görünür” olan dini simgelerin okullarda yasaklanması kanunlaştırılarak 15 Mart 2004'te yürürlüğe girmiştir. Hâlbuki 2001 yılında, HCI'nin büyük bir kısmı devlet okullarında başörtüsüne karşı değildi ve aksine yasaklanmasını laikliğe aykırı olarak değerlendiriyordu. Ancak yeni laiklik tanımı ile birlikte özel ve kamu arasında derin bir çizgi çizilmiş ve dinsel simgelerin görünürlüğü yasaklanmıştır.

HCI'nin bu yeni bakış açısı, hem 2002 yılında kadrolarına eklenen yeni üyelerinden kaynaklanmaktadır hem de “Müslüman sorununun” sosyal bilimlerden arındırılarak, siyasi ve medyatik bir bakış açısı ile ele alınmasından kaynaklanmaktadır. HCI tamamen devletin yönetimde ve onun bakış açısını yansıtan bir kurum haline dönüşmüştür. Bu dönüşüm “liberal” laiklikten, “yeni” laikliğe geçişi de ifade etmektedir. Yeni laiklik tamamen nötr olmayı hedeflemektedir ve bunun için kamu ile özel alanın birbirinden ayrılması ve dinin kamu alanında görünür olmamasının gerektiğine inanmaktadır.

Laiklik kavramı üzerinden ötekileştiren dilin, Sarkozy ve Hollande dönemlerinde de devam ettiği bir önceki bölümde de gözlemlenmiştir. Fransa'da gerçekleştirilen çeşitli terör eylemleri ve özellikle 13 Kasım 2018 tarihinde 129 ölü ve 3000 yaralıya sebep olan Paris terör saldırısından sonra da bu dilin özellikle Müslümanları ötekileştirdiğini ve toplum içinde İslam karşıtı eylemlere neden olduğunu ifade etmek mümkündür. Özellikle terör eylemlerinin hemen sonrasında, Fransa genelinde Müslümanlara yönelik ırkçı saldırılarda da artış olduğu bilinmektedir (Le Monde, 2016). O dönem, Fransa'da olağanüstü hal ilan edilmiş ve terörizme karşı güvenlik arttırılmıştır. 2015 yılında açıklanan olağanüstü hal durumu 2017 yılına kadar defalarca uzatılmış olup, 2017 yılından itibaren terörizmle mücadele kanunu yürürlüğe konulmuştur. Güvenliği arttırmak amacıyla özellikle göçmenlerin ve Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları

¹ 2003 yılında Jacques Chirac tarafından laiklik kavramının ülkedeki uygulamaları üzerine değerlendirme yapılması amacıyla kurulan bir Komisyon. İsmi, Komisyon Başkanı Bernard Stasi'den almıştır.

mahallelerde camilere baskınlar düzenlenmiş, camiler kapatılmış ve emniyet tarafından kimlik kontrolleri özellikle Müslümanlara yönelik artmıştır. Bu durum siyasetçilerin ötekileştiren söylemleri ile de desteklenince büyüyen bir ivme haline gelmiştir. Mesela şu anda Fransa Cumhurbaşkanlığı görevini icra eden Emmanuelle Macron, 15 Nisan 2018 tarihinde çıktığı bir televizyon programında “başörtüsü adap kurallarına aykırıdır” demiştir. Söz konusu söylemler Müslümanlara yönelik korku ve güvensizlik ortamını arttırıyor olsa da İnsan Hakları Ulusal Danışma Kurulu (CNCDH) tarafından Mart 2018 yılından yayımlanan bir araştırma olumlu yönde düzelme olduğuna yönelik veriler sunmuştur (CNCDH, 2018).

Bu araştırmaya göre 2017 yılında, Fransa'da Müslümanlara yönelik tolerans göstergelerinin daha olumlu sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir. Ancak Müslümanlara karşı güvensizlik hissinin hâkim olduğu, toplumun onları güncel ekonomik ve sosyal durumdan sorumlu tuttuğu ve toplumun bir kısmının da Müslümanların Fransız kültürüne saygı duymadıklarını düşündüğü yönünde sonuçlar ortaya koymuştur. Tolerans göstergesi düşmüş olsa da bu araştırma Yahudiler, Müslümanlar, Romanlar ve diğer etnik azınlıklar üzerinden yapılmış bir araştırmadır, bu çerçevede her grup yakından incelendiğinde Müslümanların daha çok ırkçılığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede Müslümanlar azınlık grup anlamında en az kabul gören sosyal grup olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada görünür olan İslami simgelere ve ibadethanelere yönelik toplumun daha çekimser olduğu ve rahatsızlık duyduğu ortaya çıkmıştır. Radikalleşme, İslam adına gerçekleştirilen çeşitli terör eylemleri ve kamu alanında dini simgelerin yasaklanması gibi konular İslam konusunu siyasi gündeme taşıyarak toplumun içinde genel anlamda bir memnuniyetsizlik yaratmıştır. Müslümanlara karşı oluşan bu memnuniyetsizlik hissi laiklik veya kadın hakları konuları ile ilintili olmadığı daha çok emniyet ve güvenlik ile alakalı olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Fransa 1990'lardan itibaren ılımlı entegrasyonu benimsemiş ancak daha sonraki süreçte belirgin bir değişim göstermiştir; bu değişim sağ partilerin iktidara gelmesi ile daha katı politikaların uygulanması, sol partilerin iktidara gelmesi ile de daha ılımlı politikaların uygulanması anlamına gelmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren ise bu durum kamuoyu, siyasetçiler ve basın tarafından göçmenlerin dini aidiyetleri (İslam) üzerinden yürütülen bir tartışma haline gelmiştir. HCI'nin kurumsal yapısının tarihi süreç içerisinde uğradığı değişimler ise bu yıllarda uygulanan politikaların göstergesi haline gelmiştir. Laiklik kavramı, daha önce liberal anlamıyla devletin her dine aynı mesafede durduğu bir tanıma işaret ederken, bir anda yeni tanımıyla Müslümanların “görünür” dini aidiyetlerinin kamu alanında kabul görmediği bir kavrama dönüştürülmüş ve bu manada yasakların uygulanmasına neden olmuştur.

Özellikle 2015 yılında Paris'te gerçekleştirilen terör eyleminden sonra Müslümanlara yönelik İslam karşıtı eylemlerde artış gözlemlenmiş ve olağanüstü hal ile birlikte artan güvenlik önlemlerinin Müslümanları hedef olarak gösterdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle

toplum içinde Müslümanlara yönelik bir güvenlik sorunu algısı ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. (Adem S., 2015) Söz konusu eylemlerin, basın ve siyaset aracılığıyla ötekileştirmeye, ayırıştırmaya yönelik söylemler ile destekleniyor olması, olayların boyutunun yıllar içinde arttırmasına neden olacağına göstergesidir.

KAYNAKLAR

- Adem S.** (2015) *Kamusal Hayatın Dışlanan Yüzleri Olarak Avrupalı Müslümanlar ve İslamofobi Tartışmaları*. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, cilt: 4, sayı: 4, ss. 1024-1048.
- Bourdieu P.** (1979), *Distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Les Editions de Minuit.
- Beaugé J. & Hajjat A.** (2014). Elites française et construction du "probleme musulman". Le cas du Haut Conseil a l'intégration (1989 - 2012). *Sociologie*, 1 (5), 31-59.
- Emmanuel J.** (2011). Les jeunes issus de l'immigration confrontés à la discrimination. *Hommes et Migrations*. 1292. 104 -113.
- Fransa Başbakanı:** Üniversitede başörtüsü yasağından yanayım (2016). *BBC Türkçe*. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160413_valls_basortu, (Erişim Tarihi: 26.05.2018).
- Fransa'da Plaj ve Havuzlarda Haşema Yasağı** (2016). *NTV*.http://www.ntv.com.tr/dunya/fransada-plaj-ve-havuzlarda-hasema-yasagi,hAeuuKU_EmIgjem91Ze-g (Erişim Tarihi: 26.05.2018).
- Fransa: Ulusal Kimlik Bakanlığı ve Kimlik Tartışmaları** (2011), *Bilgesam*.<http://www.bilgesam.org/incele/759/-fransa--ulusal-kimlik-bakanligi-ve-kimlik-tartismalari/#.WHfuLKPBU4> (Erişim Tarihi: 26.05.2018).
- Samur H.**, (2017), *Avrupa'nın Önyargılarının ve Çelişkilerinin Bir Sonucu Olarak İslamofobi*. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 29, ss. 147-173.
- Henri Tincq** (19 Mars 1989). *Le Monde*.
- Jeunes immigrés et jeunes descendants d'immigrés** (Eylül 2004). *Dares Analyses*. 074. 2-8. <http://travail-emploi.gouv.fr/IMG/pdf/2014-074.pdf> (Erişim Tarihi: 26.05.2018).
- Les actes islamophobes ont bondi en 2015, les actes antisémites encore à un niveau élevé** (Ocak 2016), *Le Monde*. http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2016/01/20/les-actes-islamophobes-ont-bondi-en-2015-les-actes-antisemites-encore-a-un-niveau-eleve_4850653_4355770.html (Erişim Tarihi: 26.05.2018).
- Le CCIF pointe une augmentation de l'islamophobie après les attentats** (2015), *Liberation*. http://www.liberation.fr/societe/2015/02/11/le-ccif-pointe-une-augmentation-de-l-islamophobie-apres-les-attentats_1200305 (Erişim Tarihi: 26.05.2018).
- Les dates clés de l'immigration en france** (2002), *Le Monde*. http://www.lemonde.fr/societe/article/2002/12/06/les-dates-cles-de-l-immigration-en-france_301216_3224.html (Erişim tarihi: 26.05.2018).
- On va nettoyer au Karcher la cité** (2010), *Europe*. <http://www.europe1.fr/politique/on-va-nettoyer-au-karcher-la-cite-273835> (Erişim Tarihi: 26.05.2018).
- Rapport de la lutte contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie** (2018), Commission nationale consultative des droits de l'Homme (CNCDH),

http://www.cncdh.fr/sites/default/files/cncdh_rapport_2017_bat_basse_definition.pdf (Erişim Tarihi: 25.06.2018).

Todd, E. (1994). *Le destin des immigrés*, Paris: Seuil, 281.

Unutulmaz K. O. (2012), Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu" - Avrupa'daki gelişimi ve Britanya Örneđi. *Küreselleşme Çağında Göç. Kavramlar, Tartışmalar*. İletişim Yayınları. ss. 135 - 159.

2004-228 Sayılı Kanun (15 mars 2004).

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000423967>

(Erişim Tarihi: 10.10.2018).